

Veneruntq; omnes seniores Israel ad regem in Hebron. Nō solum populi diuersarum tribuum, sed etiam rectores & gubernatores populi venerūt ad regem Dauid. & percussit cum eis vna Diuini fœdus solitum inter regem & regnum. in Hebron coram Domino. hoc est inuocato diuino nomine in testem fœderis. vixeritque Dauid in regem super Israel qui prius fuerat vnctus in regem super Iudam: & ante vtranque vnctionem fuerat puer vnctus à Samuele in futurum regem.

Filius triginta annorum erat Dauid cum regnare cepit: & quadraginta annis regnauit. Mouetur hic quæstio cur subiungitur quadraginta anni & sex mēses regni Dauidis, & nō summantur hic nisi quadraginta anni nulla mentione facta sex mensū. Solutio est quōd in veritate regnauit annis quadraginta & mensibus sex (alioquin nō verificaretur subiuncta affirmatio: videlicet quōd annis septem & mensibus sex regnauit super Iudam in Hebron, annis autē trigintatribus regnauit super Israel & Iudam in Ierusalem) sed ratio tacendi sex menses hic fuit diuersus supputandi modus: nam supputando per singulas partes, non solum integra, sed etiā minutula numeramus: supputādo autem in vniuersum, integra tantum explicamus. & propterea supputando in vniuersum, integrorum duntaxat annorum meminuit: distinguendo autem per singulas partes, etiam menses connumerauit. In Hebron regnauit super Iudam septem annis & sex mensibus: & in Ierusalem regnauit trigintatribus annis super totum Israel & Iudam.

Et abiit rex & omnes viri qui erant cū eo in Ierusalem. Quis in Hebræo non habeatur dictio omnes, ex primi tamen parali. cap. 11. verificatur quōd omnis Israel iuit cum Dauide in Ierusalem ad ponēdum ibi sedem regiam. ad Iebusæū habitatorem terra. Ratio insinuat quare cū exercitu iuerit Dauid in Ierusalem: quia videlicet ibat ad expugnandum Iebusæum habitatorem ciuitatis Ierusalem nolentem dare ciuitatem Dauidi. Diciturq; est Dauid ab eis. In idē redit quod scribitur Hebraice. & dixit Dauidi dicendo, nam Iebusæus dixit Dauidi: vt contextus indicat, & paralipomenon testatur. non venies huc nisi absteris cecos & claudos dicentes non ingredietur Dauid huc. Reuolue veteres historias, & inuenies multas mutationes in Ierusalem. nam ante regum temporibus habitauit in Ierusalē Iudas simul cum Iebusæo Iosue. 15. & postea

stea in sortem Benjamin data est Ierusalem Iosue. 18. deinde percussit eam in ore gladii, & ignem in eam misit tribus Iudæ iudic. 1. & demum Benjamin habitauit in ea simul cū Iebusæo, vt subiungitur etiam iudic. 1. tempore autem regis Saul tanta erat coniunctio inter regem Saul & Ierusalem, vt Saul triumphans venerit in Ierusalem simul cum Dauide portante caput Goliath Philistini 1. reg. 18. Ex quibus omnibus facile percipimus quōd multi erant in Ierusalem tempore quo Dauid venit ad collocandam sedem suam ibidem, amici ipsius Dauidis (tū Israelitæ de tribu Benjamin, tum Iebusæi) qui beneuolē susceperant eū triumphantem cum Saule. Dissensio itaque inter ipsos Iebusæos insinuat in litera, narrādo quōd Iebusæi accusarunt cecos & claudos dicentes non ingredietur Dauid huc: aliqui enim erant Iebusæi dicentes non ingredietur Dauid huc: aliqui autem amici Dauidis nūciauerunt Dauidi quōd nisi remoueret cecos & claudos inimicos Dauidis nunquam assequeretur intentū. Appellātur autem Iebusæi inimici Dauidis tum cæci, tum claudi, eo quod aliqui eorū erant cæci non corpore, sed mente: vt pote nō videntes bonum proprium valde magnum proueniens ex sede regia in ciuitate Ierusalem. quidam autem eorum erāt claudi animo: vt pote non recte incedentes in negotio hoc cum Dauide, partim laudantes admisionē Dauidis in ciuitatem & partim renitentes. Et hic sensus & quadrat literæ, & quadrat dispositioni habitantium in Ierusalem, & quadrat ratio: n. rectæ: & nullo eget adminiculo apocrypho.

Et cepit Dauid arcem sion. Non dicitur & cepit Dauid Ierusalem, sed arcem sion: ad innuēdum quōd ciuitas sine expugnatione data est Dauidi propter dissensiones habitatorum, Iebusæis inimicis Dauidis retrahentibus se in arcē sion. arcem enim temper retinuerat Iebusæi, etiam ciuitate existente cōmuni Iebusæis & Israelitis. Et propterea significatius dicitur quōd Dauid cepit arcem sion: hoc est mōtis sion. erat. n. mōs sion intra Ierusalem, hæc est ciuitas Dauid. hoc est non occupata est deinceps ciuitas Dauid: hoc est constructa à Dauide, dicata pro sede Dauidis. & hoc ad differentiā Bethlehemi: quæ erat ciuitas Dauidis, quia inde erat oriūds. Proposuerat enim Dauid in die illa præmiū qui percussisset Iebusæū & erigisset domatū fistulas. & abstulisset claudos & cecos odientes animam Dauidis. sententia refertur: nam Hebraice mutilus sermo

sermo est. Et dixit Dauid in die illo, omnis percussio Iebuseum & tanget canale & claudos & cæcos odientes animam Dauidis. Et sic finitur hæc clausula: quæ tamen ex i. parali. ca. 11. extenditur, describitur siquidem modus quo Dauid expugnauit arcem sion: videlicet proponendo in præmium principatum exercitus primo viro ascendenti super tecta arcis sion. tectum siquidè significatur per canale eo quod tecta pauimentata ibidem sunt sub diuo, & inde fluit aqua in cisternas per canalia. Percussio autè refertur ad Iebuseum, appositue claudos & cæcos ofores animæ Dauidis. Ipsa enim tanta vis pugnandi ac percutiendi vt compos esset ascensus super tectum, manifestam victoriam præ se ferebat. & propterea tanto præmio digna est habita, illique attribuitur percussio Iebuseorum cæcorum & claudorum. Et ex hac litera confirmatur quod diximus de cæcis & claudis, ex eo enim quod dicuntur ofores animæ Dauidis, homines significantur inimici habentes adu odij. ideo dicitur in proverbio, cæcus & claudus non introibunt in templum. Iuxta Hebræum habetur, non intrabit in domum, nec magis dicitur de domo Dei quàm de domo alia quacunque. Inde enim narratur ortu proverbium cæcus & claudus non ingredietur domum, quando repellent aliquem ab officio petito, tãquam animo cæcum vel claudum. & similiter cum suspectum habebant aliquem, vt ebantur hoc proverbio cæcus & claudus non ingredietur domum: loquendo quidè in genere, sed non absq; nota illius seu illorum de quo vel quis bus erat sermo. Et habitauit Dauid in arce, & vocauit eam ciuitatè Dauid: edificauitque Dauid per gyrum à mello & intrinsecus. Distio Hebraica relicta est, corrupta tamen: legèdum esset, à mello. & poterat latine dici à plenitudine. narratur eni quod Dauid non edificauit per circumitum voraginis (hoc est concludèdo ipsam voraginem quæ erat iuxta montem sion, sed edificauit per circumitum à plenitudine (hoc est loco pleno terra) relinquendo vacuitatem voraginis extra murum. & propterea adiungitur & intrinsecus, ad differentiam vacui extra murum relicti. Ita quod non edificauit in præcipiti loco illius vacui: sed cinxit muro spatium montis sion terræ pleni, & edificauit intra claustra muri.

ET ingrediebatur proficiens atque succrescens. Parui refert qd Hebraice habetur. Et inuit Dauid eundo & gradescendo: & dominus Deus exercituum erat cum eo. Profectus Dauidis deinceps summarie

summarie narratur ex dono summi Dei. Misit quoque Chiram rex Tyri nuncios ad Dauid, & ligna cedrina & artifices lignorum & artifices lapidum parietum: edificaueruntque domum Dauidi. Inter prosperos successus supputatur amicitia regis Tyri cum illius legatis ac prouisione artificum & lignorum ad edificandum regalem domum. Quod nunquam à Saule factum legitur, primum ergo regale palatium apud Hebræos edificatum est à Dauide, nam prius nec etiam artifices scientes huiusmodi palatia edificare apud eos erant: sed rex Tyri misit eos ad Dauidem. Et cognouit Dauid quod confirmasse eum dominus regem super Israel: & quod exaltasset regnum eius super populum suum. Iuxta Hebræum habetur, propter populum suum Israel, hoc est, propter bonum populi sui Israel. Accepitque Dauid adhuc concubinas & vxores de Ierusalaim postquam venit de Chebron, quasdam siquidem accepit tanquam concubinas: hoc est ad officium generandi duntaxat, vinculo tamen coniugali, quasdam autem in vxores: hoc est non solum ad officium generandi, sed etiam ad vxorie dignitatis gradum. Accepit autem utrasque non solum ad multiplicandum semen suum, sed etiam ad affinitatis vinculo vincendum sibi multos ex Ierusalem ciuitate nouiter electa ad sedè regiam, & nati sunt adhuc Dauidi filij & filia. Et hæc sunt nomina natorum ei in Ierusalaim: Samiuah & Sobab, & Nathan & Selomo, Libechar & Elisuah & Nepheg & Iaphiah, & Elisamah & Elidad & Eliphale. Sumantur omnes filij Dauidis toto tempore regni eius nati in Ierusalem. Nec supputatur inter istos filios qui sine nomine mortuus est, quem primo genuit ei Beerisabe vxor Vriæ. & propterea significanter non dicitur, & isti sunt filij, sed hæc sunt nomina, ad differentiam mortuorum absque nomine; nec subiunguntur nomina filiarum.


Avdierunt autem Pelisthim quod vxissent Dauidem in regem super Israel, & ascenderunt omnes Pelisthim ad querendum Dauidem, hoc est ad debellandum Dauidem, audiuitque Dauid, & descendit in presidium. Iuxta Hebræum habetur, & descendit ad arcem, hoc est ad locum naturæ fortem & munitam, proculdubio cum suo exercitu: locum autè non solum tutum, sed situm ad obuiandum Pelisthinis, Pelisthim autem venerunt & diffuderunt se in valle Rephaim. Et consuluit Dauid dominum dicendo, an ascendam ad Pelisthim? hoc est non aggrediar Pelisthinos

Pelishinos non expectans vt ipsi aggrediantur me: *an dabis eos in manum meam: dixitque dominus ad David, ascende, quia dabo dabo Pelishim in manum tuam.* Modus quo loquebatur Deus respondendo huiusmodi consultationibus, scriptus non est. *Et venit David in Bahal peraxim, & percussit eos ibi David.* Dictionem hebraicam reliquerunt, eo quod sit nomen proprium tunc ex illa victoria impositum illi valli seu illius portioni. latine siquidem dici potuisset planicies diuisionum. & dixit, *diuisit dominus inimicos meos coram me sicut diuiduntur aquae.* hoc est tam facile quam facile diuiduntur aquae hac atque illac. Et ex his verbis Davidis (vt subiungitur) nuncupatus est locus illius victoriae planicies diuisionum. ideo vocatum est nomen loci illius Bahal peraxim. Reliqueruntque ibi sculptilia sua: quae tulit David. Legendum est, & combusti: ea David & viri eius: iuxta legis praecipuum.

Et addiderunt adhuc Pelishim vt ascenderent: & diffuderunt se in valle Rephaim. Consultuit autem David dominum: si ascendam contra Pelishim, & trades eos in manus meas? Non habetur haec clausula in Hebraeo: sed postquam scriptum est. Et interrogauit David in Iehouah, subiungitur immediate. & dixit, proculdubio Iehouah. Non ascendes contra eos. Superfluit contra eos: ad claritatem siquidem sententiae apposuit interpretes quod subintelligebatur. est enim sensus, non aggredieris eos e regione ipsorum: vt subiuncta manifestant. *gyra post eos, & venies ad eos ex aduerso pyrorum.* Iuxta Hebraeorum habetur, *ex aduerso arborum.* nec nominatur species arborum. Et cum audieris sonitum clamoris gradientis in cacumine pyrorum, tunc inibis praelium: quia tunc egredietur dominus ante faciem tuam. Iuxta Hebraeorum habetur, & erit audiente te vocem deambulationis in capitibus arborum, tunc te mouebis: quia tunc exiuit Iehouah ante te ad percutiendum castra Pelishinorum. Non significatur futurus ventus, sed futura deambulatio, proculdubio angelica: nam deambulatio are non est venti, sed rationalis creaturae: nec potest fingi humana deambulatio in summitatibus arborum. Vox autem quia Hebraice exteditur ad sonum (tonitrua enim etiam voces appellant) & quia non dicitur voce deambulantis, sed vocem deambulationis, pro sonitu ipsius deambulationis sumitur, reuelatur siquidem de Davidi quod futura sit angelica deambulatio in summitate arborum: & instruitur quod cum audierit sonitum illius deambulationis, tunc moueat se ad aggrediendum Pelishinos: quia tunc Deus

Deus exiuit (hoc est ad instar egressi ad percutiendum Pelishinos se habebit, per angelos suos pugnans contra illos) exterrendo seu minuendo vires Pelishinorum & roborando Israelitas. Considera hic prudens lector quod modis Deus dilectis suis opem tulerit sensibiliter: vt mirabilia facta eius quae non videmus, ex visibilibus discamus admirari. *Pecitque David ita sicut praeceperat ei dominus: & percussit Pelishim a Ghebah vsquequo venias in Gazer.*

CAPVT VI.

ongregauit autem rursus David omnem electum in Israel, triginta millia. Surrexitque David & abiit & totus populus qui erat cum eo de viris Iude, vt adduceret arcam Dei. Iuxta Hebraeorum habetur. Et surrexit & iuit David et totus populus qui cum eo a Bahale Iehuda, ad faciendum ascendere illinc Theca Elohim. Nomen proprium regionis est Bahale in qua congregatus est a Dauide populus electus, in qua erat ciuitas syluaria, & propterea dicitur quod a Bahale surrexit & iuit David cum populo ad faciendum illinc ascendere arcam Dei: terminus enim a quo inchoauerunt iter ascensus versus Ierusalem, describitur. *super quam inuocatum est nomen domini exercituum.* Iuxta Hebraeorum bis scribitur nomen: & legendum est, *in qua fuit vocatum nomen, nomen Iehouah exercituum.* Ratio venerandi arcam Elohim redditur, quia in illa vocabatur nomen, non quodcumque, sed nomen summi Dei exercituum. Et est sermo de vocatione orantium ad Deum. Significanter autem dicitur nomen, ad declarandum quod certus sensibilis locus (puta arca) non erat decretus locus ad contemplandum Deum, sed ad sensibiliter inuocandum sensibile nomen summi Dei quod humana voce nominatur. Et vere sic erat: quonia tam sacrificia quam quaecumque alia coram arca dicta aut facta, ad sensibiles inuocationes ipsius Dei non secundum quod in se est, sed secundum quod nominatur pertinebant. Deus enim secundum quod in se est, ignotus est nobis & non solum innominatus, sedentis Cherubinorum super eam. Declaratum est olim in Exodo quod Cherubini sustinebant propitiatorium super arcam tanquam Dei sedem, super arcam quasi scabellum suppedaneum: & propterea hic dicitur sedens Cherubinorum super arcam. Et imposuerunt arcam Dei. Nomen est Elohim. *Super plaustrum nouum.* Hic fuit error ex ignorantia Davidis commissus: quoniam non super plaustrum,

strum, sed super humeros sacerdotum vel saltem leuitarum portanda erat arca secundum legem Moysi. *tuleruntque eam de domo Abinadab, quae erat in Ghibba.* Hebraicum nomen reliquum est: cum debuisset dici *in colle*. Non enim Ghibba est hic nomen proprium loci, sed est nomen appellatiuum significans collem. erat enim arca in domo Abinadab exiit ente in colle: qui erat portio ciuitatis sylvuaru, vt Paralipomenon manifestat. in qua domo collocata primu fuerat arca Dei postquam percussi sunt Bethsemitae, apud quos erat arca reuersa a Pelisthinis: vt patet. 1. Reg. 7. Nec vnquam legitur in scriptura quod interim ex domo Abinadab delata fuerit arca ad locum aliu: sed semel duntaxat inuenitur ducta ad filios Israel congregatos ad bellu. 1. Reg. 14. propter quod insinuat quod reducta fuerit ad domum Abinadab. ex eo enim quod scriptura duo tantu loca praeter mora in Bethsemitas nominat arcae Dei (videlicet ciuitate Silo & Cir'iath Ieharim, hoc est ciuitate sylvuaru in cuius colle erat domus Abinadab) fingere plura loca nescio. & *Huzzai & Ach'io filij Abinadab ducebant plaustru nouum.* Hinc insinuat quod leuita erat Abinadab: na ideo filiis eius commissum est ducere plaustru, quia leuitae erant. *Cumque tulissent eam de domo Abinadab, qui erat in Ghibba custodiens arca Dei.* Iuxta Hebraeu habetur. *Et tulerunt, ipse de domo Abinadab quae in colle cum arca Elohim: & Ach'io precedebat arca.* Prius narrati fuerant duo fratres Oza & Ach'io ducentes plaustru: modo distributio eorum narratur dicendo & tuleru, subauditur sic: videlicet ipse Oza cu arca Elohim ab ipsa domo Abinadab, & Ach'io frater eius ibat ante arca. describitur enim quod Oza semper ibat ad latus arcae tanquam principalis ad curam arcae in itinere: vt hinc intelligamus non esse admirandum si ipse qui caput erat, percussus postea a Deo est fratre eius nihil mali passus. *Dauid autem & tota domus Israel ludebant coram domino in omnibus lignis fabricatis: & in citharis & lyris & tympanis & sistris & cymbalis.*

Postquam autem venerunt ad arcam Nachor. Legendu esset. Nachor. Sed aiunt Hebraei non esse nomen proprium, & latine dicendum, *ad arcam praeparationis*. praeparata siquidem in area illa holocausta pro ueneratione arcae insinuantur: vel area praeparationis appellatur area quaedam existens in loco ubi congregatus fuerat populus electus, eo quod ibi praeparatus fuerat populus electus cum Dauide ad deducendum arcam

arca Dei. & sic significatur quod valde breui spatio via peracta & percussus fuit Oza. Hunc sensum puto complectendum ad litteram. *extendit Huzzai manum, iuxta Hebraeu non habetur manus, quauis subintelligatur, ad arcam Dei.* Nomen est Elohim. & *tenuit eam, quoniam calcitrabant boves & declinauerant eam, iuxta Hebraeu pauciora scribuntur. & tenuit eam quia declinauerunt boves.* pro claritate siquidem interpres extendit. *Iratusque est furor domini in Huzzai, & percussit eum ibi Deus.* Legendum est. & *percussit eum ibi Elohim.* iustus iudex. *super temeritate.* Iuxta Hebraeu habetur. *super erroris.* Et est sermo mutilus: quia subauditur factus. & est sensus, super facto erroris. Nec est vertendum in dubium quod fuerit istud factum erroris: quonia ipse Dauid postea manifestauit. 1. Paralip. 15. ex absentia capitum sacerdotum sanctificationum ad portandum arcam domini, erratum fuisse vehendo arcam super plaustru: & ideo iratum esse Deu. & *mortuus est ibi iuxta arcam Dei.* Nomen est Elohim.

Contristatus est autem Dauid. Iuxta Hebraeu habetur. *Es iratus est Dauid.* Tanta describitur tristitia quod excauidit Dauid in incertum tamen: quia nesciebat quae culpa aut quis error fuisset commissus. videbat effectum punitionis & nesciebat causam. eo quod percussisset dominus Ozam. Iuxta Hebraeu habetur. *super quod diuisit Jehonah diuisionem in Huzzai.* Et est sermo de diuisione lacerante: innuitur enim quod huiusmodi plaga percussus fuerit Oza a Deo. & *vocatum est nomen loci illius percussio Ozae.* Legendu est. *diuisio Huzzai usque in praesentem diem.* Et significatur vt dictum est diuisio lacerans. Et *timuit Dauid dominu in die illa, & dixit: quomodo ingredietur ad me arca domini? Et noluit Dauid diserte ad se arca domini in ciuitatem Dauid: diuertitque eam Dauid in domu Obed'edom Ghitheii.* Leuita erat iste, vt patet in Paralip. vocatur autem Gethus, quia natus erat in Geth ciuitate Pelisthinoru: peregrinabatur siquidem prius etiam Leuita, habitates ubi comodius poterant. *Et mansit arca domini in domo Hobed'edom Ghitheii tribus mensibus: benedixitque dominus Hobed'edom & toti domui eius.* hoc est multiplicauit naturalibus diuitiis (puta filiorum eius & animalium suorum) prosperisque successibus.

Nunciatumque est regi Dauid dicendo, *benedixit dominus domui Hobed'edom & omnibus quae sunt ei propter arca Dei.* Nomen est Elohim. *dixitque Dauid ibo & reducam arcam cu benedictione in domu mea.* Non habetur ista clausula in Hebraeo:

sed quia executio huius intentionis subiungitur, ad claritatem prodest litera. *abijt q; David, & ascendere fecit arcam Dei de domo Hobed'edom in civitatem David cum gaudio. Quemadmodum tempore irae diuinae timuit ducere arcam Dei in Sion, ita tempore benedictionis diuinae iuit David ad deducendam arcam Elohim ex domo Hobed'edom. Et erat cum David septem chori & victima vituli. Non habetur hæc clausula in hebræo. Cùmque transcendissent. Rectius legeretur. deambulassent portantes arcam domini sex passus significatur enim inaccessus Ierusalem per modum deambulationis. immolabat bouem & arietem. Iuxta Hebræum habetur. bouem & saginatum. nec explicatur illud animal saginatum. Et David percutiebat in organo armitigatis. Non habetur hæc clausula in Hebræo, sed duntaxat. Et David saltans in tota virtute coram Iehouah. & est sermo de virtute virium corporalium. Davidq; accinctus erat ephod lineo. Habitum similem amictui sacro leuitarum assumpsit David in his sacris, perinde ac si hodie rex vteretur habitu clericorum in solenni supplicatione. Et David & omnis domus Israel ascendere faciebant arcam domini in iubilo & in voce buccina. Cùmque intrasset arca domini in civitatem David, Michal filia Saul prospiciens per fenestram. Hinc insinuat quod mulieres non ibant in huiusmodi processionebus. vidit regem David subsilentem atque saltantem. Iuxta Hebræum habetur saltantem & resaltantem coram domino. vt clare intelligatur frequentia saltandi vel modus cōduplicandi saltum & dispexit eum in corde suo. Et adduxerunt arcam domini, & posuerunt eam in loco suo in medio tentorium quod tetenderat ei David: obtulitq; David holocausta coram domino & pacifica.*

Cùmque compleisset David offerre holocausta & pacifica, benedixit populo in nomine domini exercituum. Quibus verbis visus fuerit David in hac benedictione scriptum non est: ex totamen quod dicitur in nomine domini exercituum, inquit quod non usus est benedictione scripta Nume. 6. qua sacerdotes benedicebant populo, ibi enim non nominabatur dominus exercituum: vt patet in litera. Et partitus est toti populo toti multitudini Israel a viro vsque ad mulierem, unicuique collatam. Iuxta Hebræum habetur placentam panis vnam. Similiter quod subiungitur. & assaturam bubale carnis vnam. Iuxta Hebræum legendum est. & partem tauri vnam. verum appellatione tauri intelligitur mas tam bouinus quam bubalinus.

& similitam fraxam oleo. Iuxta Hebræum habetur. & phialam vnam, non aquæ, sed vini plenam. & abiit totus populus, vnusquisque in domum suam.

Reversusq; est David vt benediceret domui suæ: tum lætificando tum largiendo. & egressa est Michal filia Saul in occursum Davidis, & ait, quàm gloriosus. Parui refert quod Hebraice habetur. quàm honoratus fuit hodie rex Israel. Michol prius in corde suo vilipederat Dauidem: tantaque superbia plena intus erat vt occurreret regi ad despiciendum etiam verbis regem ipsum. qui discoopertus fuit hodie ante ancillas seruorum suorum & nudatus. In Hebræo repetitur vocabulum detractionis: & nihil dicitur de nuditate. Detectus autem appellatur non solum relatiue ad regalem habitum, sed etiam quia linea vestis superhumeralis non tegebat totum hominem. nam nec brachia nec latera nec tibiæ tegebantur superhumerali veste: propter hoc enim discoopertus dicitur. ac si hodie rex cum solis caligis & (vt aiunt) diploide habens desuper superhumeralem amictum lineum, publice in sacris appareret. quasi si nudetur vnus de scurris. Iuxta Hebræum habetur. ac si discoopriendo discoopertus esset vnus vacuorum. proculdubio sensus.

Dixitque David ad Michal, vivit dominus quia ludam. Interpretes inseruit, vivit dominus quia ludam, ad clarificandum apparentem mutilum sermonem Davidis. nam Hebraice responsio Davidis sic incipit. ante dominum qui elegit me potius quam patrem tuum & quam totam domum eius, præcipiendo mihi vt essem dux super populum domini super Israel. & pendet constructio literæ vsque ad subiunctam particulam & ludam. Veruntamen legendum est. & ludam in facie Iehouah. Et vilior fiam & ero humilis in oculis meis. hoc est tum ludam, tum vilior fiam, tum ero humilis. Et repetitur facies Iehouah ad exaggerationem rationis facti præteriti & futuri. & cum ancillis quas dixisti, cum eis ero honoratus. Sic habetur Hebraice: & directe respondet opprobrio obiecto à Michol quod non in deonestationem, sed in honorem suum emerget detectio ista coram ancillis seruorum. Et verificatur hoc, tum quia non propterea minus honorabitur: tum præcipue quia deus hanc humilem actionem coram ancillis vertet in honorem ipsius Davidis ita quod honoratus erit cum illis, ac si apertè dixisset: quanuis in oculis tuis non appaream honoratus, apud oculos tamen ancillarum quas dixisti honoratus ero. Et

Michali filie Saul non fuit natus. postea prius enim genuerat filium Dauidi in Hebron: vt patet superius capite tertio. vsq; in diem mortis sue. Aiunt Hebræi ideo mentionem fieri dici mortis, quia mortua est in partu. quod si verum non est, dictum est vsque in diem mortis suæ perinde ac dictum fuisset in toto resti duo vitæ suæ.

CAPVT VII.

HT fuit quod sedit rex in domo sua. Constructum & habitatum significatur regale palatium ab artificibus missis à rege Tyri. vnde & subiungitur regem habitare in domo cedrina. & dominus dedit ei requiem vndique ab omnibus inimicis suis. pro tempore illo. nã postea multa bella exercuit: vt clare narratur in principio sequentis capituli. Dixitq; rex ad Nathan prophetam. Superius introductus est Gad propheta comes Dauidis: modo Nathã propheta etiam cum Dauide narratur. vide quæso, ego habito in domo cedrina. hoc est tecta ex lignis cedrorum quæ miserat rex Tyri: vt in cap. 5. patet. & arca Dei. Nomen est Elohim, posita est in medio pellium. iuxta Hebræum habetur. habitat in medio cortina. Indignum reputabat David vt honorabilius esset habitaculum suum quam arca Dei. Dixitq; Nathan ad regem: omne quod est in corde tuo vade fac, quia dominus tecum est. Ex ista responsione Nathan apparet quod proprio spiritu respondit Nathan: & propterea non est mirum quod errauit.

Factum est autem in nocte illa: & fuit verbum domini ad Nathan dicendo. Iungendo tempus nocturnum cum verbis inferius subiunctis (videlicet quod ista fuit visio) insinuat videtur diuina apparitio facta dormienti Nathan per modum alloquentis. Vade & dices ad seruum meum ad David: sic dixit dominus, an tu ædificabis mihi domum ad habitationem meam? Quia non habitasti in domo à die qua ascendere feci filios Israel ex Aegypto vsque ad diem hanc. Excluditur primo David ab officio ædificandi templum, tum quia hætenus non habitauerat arca eius in domo, sed in tabernaculo seu tentorio, tum quia nullum principem Israel reprehendit quod non ædificauerit sibi templum, sed ambulauit in tentorio & in tabernaculo. Fit mentio vt vsque, quia arca Dei quandoque in tabernaculo quod construxerat Moyses, quandoque autem in tentorio

rio fuerat: videlicet cum in castris militaribus erat. In omni loco quo ambulauit cum omnibus filiis Israel, an verbum locutus sum ad vnam tribum Israel quibus præcepi vt pascere populum meum Israel dicendo: cur non ædificastis mihi domum cedrinam?

Et nunc sic dices seruo meo Dauidi: sic dixit dominus exercituum, ego tuli te de pascuis. Parui refert quod Hebraice habetur. de habitaculo, de post oues. & significatur vile habitaculum pastorum ouium. vt esses dux super populum meum, super Israel. Post negatam Dauidi ædificationem templi, subiunguntur beneficia ei collata quatuor, satis clare scripta in litera. Et fui tecum in omni loco quo ambulasti, & interfeci. Rectius legeretur. et excidi omnes inimicos tuos à facie tua. quia etsi omnes inimici Dauidis non fuerunt interfecti, fuerunt tamen excisi sic vt non possent nocere Dauidi. & feci tibi nomen magnum iuxta nomen magnorum qui sunt in terra.

Et ponam locum populo meo Israel. Tertiò prænunciatur futura beneficia. quorum primum relative ad populum exprimitur. & est quod sub regimine tuo ponam locum populo meo Israel: hoc est dabo locum firmum & stabilem, vt non vagentur, vt non captiuus huc atque illuc ducatur. & plantabo eum. hoc est ad similitudinem plantæ radicata in terra firmabo eum. & habitabit in eo, & non turbabitur. Iuxta Hebræum habetur. & non timebit amplius. proculdubio inimicos suos. hæc enim omnia dicuntur ad explanandam firmitatem populi regnante Dauide. & non addent filij iniquitatis vt affligant eum sicut prius, & à die qua constitui iudices super populum meum Israel. sæpe enim afflicti & in seruitutem ac captiuitatem ducti fuerant tempore iudicum. Et requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis. Alterum prænunciatur beneficium: quod rei probauit euentus, prædicetque tibi. Rectius diceretur. & annuntiabit tibi dominus quod domum faciet tibi dominus. Tertium prædicatur beneficium: videlicet quod deus annuntiabit tibi facturum se tibi domum. ergo præter istam reuelationem factam per Nathan, alia promittitur reuelatio futura de domo Dauidis. Et hæc futura reuelatio de domo (hoc est de familia seu progenie) Dauidis, per Mesiam intelligenda est: quæ postea fuit facta Dauidi.

Cum completi fuerint dies tui & dormieris cum patribus tuis, suscitabo. Iuxta Hebræum habetur. firmabo semen tuum post te. Quartum beneficium de Salomone prædicatur, quod egypte

dictur de vtero tuo. Iuxta Hebræum habetur. quod egredietur de visceribus tuis. Salomon si quidē natus non erat tunc, nec mater eius erat tunc ducta in vxorem Davidis: vt clare testatur initium tam octavi quàm decimi capituli. Non nasciturum igitur post mortem Davidis, sed post mortem Davidis firmandum promittitur semen eius quod egressurum erat tempore istius prophetiæ ex visceribus Davidis. & firmabo. Iuxta Hebræum habetur. & dirigam regnum eius. hoc enim rei probauit euentus, dante Deo Salomoni pacem, sapientiam & diuitias ad regnandum. Ipse edificabit domum nomini meo. non tu, sed Salomō filius tuus ædificabit templum non mihi, sed nomini meo. Deus enim vbiq̄ue est, sed nomen eius non vbiq̄ue est, sed duntaxat vbi nominatur. Et est sermo de nominatione quæ fit celebri cultu. nomen siquidem Dei non nisi ibi tāquam in templo erat futurum, quoniam ibi duntaxat licitum erat sic inuocare nomen Dei. & stabiliam. Iuxta Hebræum habetur. & dirigam thronum regni eius vsque in sempiternum. Prius dixerat & dirigam regnum eius: modo dicit & dirigam regalem sedem in Ierusalem regni eius vsq; in sempiternum. Quauis legi possit vsque in sæculum. & hoc recte intelligitur: quoniam Salomonis sedes non fuit directa in sempiternum, sed in sæculum. Ego ero ei in patrem & ipse erit mihi in filium. Testatur David. 1. Paralipomenon 22. hæc verba dicta fuisse à deo de Salomone. Sed prima particula fuit verificata non pro tota vita Salomonis: quoniam cum esset senex, non veneratus est deum vt patrem, sed declinauit ad idolatriam. secunda autem particula plus veritatis habuit: quia etiam peccantem Salomonem in senectute tolerauit deus in regno tanquam filium. Et hinc discimus diuinas reuelationes futurorum necnon promissiones sic intelligi cū moderamine: videlicet nisi ponamus obicem. promittit enim deus de Salomone, ego ero illi in patrem & ipse erit mihi in filium: & tamen quia Salomon posuit obicem tantæ gratiæ, non fuit hoc verificatum, nisi ad tempus. quod si inique aliquid gesserit. Iuxta Hebræum habetur. quo inique agente. Præuidebat deus Salomonem peccaturum: & propterea declarat modū futuræ castigationis. Vbi aduerte diligentius quod non dicit te Davide inique agente, sed Salomone inique agente, ad continentium Davidem in timore, & si ipse inique egerit, irrita erit omnis promissio.

Alio autem inique agente, locus erit subiuncto moderamini castigandi. castigabo eū in virga hominum, & in plagis filiorū Adā. hoc est castigabo eū castigationibus solitis ex actionibus hominū: qualia sunt bella, seditiones & huiusmodi. Et similiter castigabo in pationib; plagarū quas soliti sunt pati filij Adā: vt sunt variæ ægitudines, penuria, epidimia & huiusmodi. Misericordiam autem meam non auferam ab eo sicut abstuli à Saul. Legendū est. Et gratia mea non recedet ab eo sicut feci recedere à Saule. Ecce de qua gratia est sermo: videlicet de gratia quam deus fecit recedere à cōcomitantia Saulis. hanc enim gratiā perspicuū est esse gratiā regnandi in successione seminis sui. hæc. n. gratia nō concomitata est Saule: quia semen eius fecerit statim priuatū in successione regni. Vnde & ad hoc amplius manifestandum subiungitur. quem amoni à facie mea. Iuxta Hebræum habetur. quem feci cessare à facie tuā. manifestum est enim quod Saul in suo semine cessauit à regnando à facie Davidis. Promittitur itaque quod si Salomon inique gesserit, castigabitur cum tali moderamine, quod tamen semen eius regnabit: hæc enim est gratia negata Sauli.

Et fidelis erit domus tua & regnum tuum vsque in æternum. Iuxta Hebræum habetur. Et firma domus tua & regnum tuum vsque semper. Quintum futurum beneficium prænucciatur. hæctenus enim de Salomone, nūc autem de ipso Davide est sermo. Redditur enim ratio antedictæ gratiæ promissæ semini Salomonis: & simul explicatur duratio successione seminis eius in regno. ratio quidem quia domus tua, hoc est quia progenies tua: duratio vero vsque semper. dictū siquidem fuerat in Salomonis gratia quod succederet semē eius in regno, sed non fuerat explicata duratio huiusmodi successione: & propterea nunc explicatur. ante faciem meam & thronus tuus erit firmus inquit. Iuxta Hebræum habetur. in facie tua sedes tua dirigetur vsque semper. Qualiter duratio huiusmodi successione in regno erit, prænucciatur: videlicet quod erit in facie Davidis, hoc est intuitu ipsius Davidis. facie enim cum cognoscatur homo, agnoscendus promittitur David in duratione sedis regniæ per hoc quod dicitur in facie tua. Et vere sic euenisse testantur sacræ historiæ, narrantes successores Davidis in regali Davidis sede propter ipsum Davidem. Quod autem dicitur vsque semper, etiam ad literam verificatur propter Messiam ex semine Davidis promissum.

missum Dauidi, cuius regni non erit finis. *Secundum omnia verba hæc & secundum totam visionem istam, sic locutus est Nathan ad Dauid.* Sermonem & visionem simul narrat. sermonem quidem ad differentiam reuelationis per solam visionem etiam cum illius intelligentia: visionem vero ad differentiam reuelationis per sermonem duntaxat, siue per solum instinctum diuinum, siue per solâ auditionem diuinę vocis in somno vel vigilia. declaratur enim quod cum sermone & visione fuit reuelatio ista.

Ingressus est autem rex Dauid, & sedit coram domino. Effectus subsecutus narratur quod Dauid venit, proculdubio in tabernaculum vbi erat arca Dei: & plus animo quam corpore sedit, quietus coram deo meditando & orando. & dixit, *quis ego domine mi de? & quæ domus mea quod adduxisti me huc usque?* Aduerte prudens lector quod in tota hac meditatione ac oratione Dauidis sapientissime nominatur Deus domine mi deus iuxta vulgatam æditionem. Hebraice autem adonai Iehouih. Nec Iehouih est aliud nomen quam Iehouah: sed blande loquendo mutatur prolatio & præponitur nomen domini cum pronomine, perinde ac diceretur domine mi Iehouah: vt consueuimus blande obsecrando alloqui principem. & hæc sufficiant pro similibus hic repetitis. Ab humilitate itaque inchoat meditationem suam, conferendo magnitudinem beneficiorum, sui & domus suę tenuitati. *Et parum adhuc hoc fuit in oculis tuis domine mi Deus, & locutus es etiam de domo serui tui in longinquo: & ista est lex Adæ domine mi Deus.* Lex sumitur hic pro summo in quod potest lex: sicut sæpe sumitur fides pro re credita. ac si diceretur ista est vis legis Adæ: hoc est, istud est summum ad quod se extendit tota virtus legis humanæ: hoc est naturalis dictaminis rationis humanæ. Et pronome demonstrat vtrunque beneficium quod est prænarratum: videlicet celsitudo propria, & longuua celsitudo domus suę. Ex his enim duobus constituitur summum appetibile secundum dictamen naturale rationis humanæ: communiter enim vniuersus conatus humanus ad hæc duo tendit. Et propterea Dauid cõsiderans hæc duo beneficia diuina affirmata esse sibi à Deo, agnoscit & facetur in his contineri vniuersum desiderabile secundum naturale dictamen rationis humanæ. Et propterea subiungit. *Et quid addet Dauid vltra ad loquendum tibi?* hoc est nihil superest mihi

hi petendum à te, qui omnia contulisti. *tu enim scis seruum tuum.* Legendum est. *& tu nosti seruum tuum domine mi Deus.* Initium sequentis sententię est clausula hæc. tedit enim ad hoc quod non propter me, quia tu nosti me seruum tuum quis qualisque sim: tanquam ipsius Dei notitiam inuocet testem indignitatis proprię. Et propterea subiungit. *Propter verbum tuum & secundum cor tuum.* non propter merita mea, sed propter verbum tuum olim dictum Samueli, & secundum cor tuum, non secundum alienum consilium, sed ex intima voluntate tua. *fecisti omnia magnalia hæc ita vt notum faceres seruo tuo.* Iuxta Hebræum habetur. *fecisti omnem magnitudinem istam ad notificandum seruo tuo.* Et est ordo literę, fecisti ad notificandum seruo tuo omnem magnitudinem istam. prius siquidem gratias agit de beneficio affirmato: modò autem gratias agit de notificatione tanti beneficii sibi facta. *Idcirco magnificatus es.* Parui refert quod Hebraice habetur. *Idcirco grandiuisti domine Deus.* Et refertur facere Deum secundum cor & verbum proprium. Et est sensus. ideo (videlicet quia facis secundum cor & verbum tuum) grandiuisti, non in te ipso, sed in nomine seu gloria tua apud homines. *quia non est similis tibi neque est Deus præter te.* Nomen est Elohim. Recte ex hoc quod solus ipse est Deus, ratio redditur faciendum cor & verbum proprium. si enim haberet parem, quandoque faceret secundum cor & verbum illius qui esset ei par. *secundum omnia quę audiuimus auribus nostris.* Testimoniũ affert quod Deus non habeat parem ab effectibus eius in populo Israel, quos à patribus audierat. *Quos effectus subiugit.*

Et quæ est sicut populus tuus sicut Israel, gens vna in terra. Singulare beneficium redemptionis populi ex Aegypto cum tot adiunctis mirabilibus & terribilibus ad hoc vt Israel esset Deo in populum peculiarem & Deus esset illi in Deum (hoc est peculiariter coleretur ab illo vt Deus) narratur vt singulare factum, nulli alij populo collatum nec à Deo vero nec à Deo opinato. *propter quam iuerit Deus vt redimeret eam sibi in populum.* Iuxta Hebræum habetur. *ad quam iuerunt Elohim ad redimendum sibi in populum & ad ponendum sibi nomen.* Et significanter dicitur in numero plurali iuerunt Elohim: quoniam distribuitur Elohim pro Deo vero & pro Deo opinato. est enim sensus quæ est gens vna ad quã redimendã sibi in populum iuerunt Elohim, siue Deus verus, siue deus opinatus

quicumque quasi dicat, nulla sicut populus tuus Israel. Et in hoc significatur singularitas facti diuini in populo Israel: ita quod nullus Deus par est Deo vero in tali facto, nec aliqua gens assimilatur populo Israel in tali beneficio cum annexis mirabilibus subiunctis. *faceretque eis magna & horribilia super terram.* Iuxta Hebræum habetur. *& ad faciendum vobis magnitudinem & horribilia terra tua à facie populi tui quem redemisti tibi ex Aegypto gentibus & Eloha eius?* Mirabilis valde est adiectio pronominis vobis, dicendo & ad faciendum vobis magnitudinem, manifeste siquidem vniuersus iste Davidis sermo dirigitur ad Deum: vt tam antecédentia quàm sequentia testatur. Et hæc est prima litera in qua Deus significatur per pronomen vos. Veruntamen quemadmodum crebro denominat Deum Adonai (hoc est domini mei) in numero plurali casus vocatiui, sic licuit demonstrare Deum per pronomen vobis in casu datiuo. eadem siquidem honoris ratio ex usu loquendi est vtrobique. Et esset sensus, ad faciendum vobis Deo (hoc est ad diuinam gloriam) magnitudinem in operibus. Consultius tamen pronomen vobis demonstrat Elohim antedictos: dixerat enim & iuerunt Elohim. Ita quod sermoni de Elohim in tertia persona, inserit verba ad Elohim in secunda persona, alloquendo eos ad faciendum vobis Elohim magnitudinem operum & gloriæ. dictum est autem quod Elohim hoc in loco supponit communiter pro Deo vero & diis opinatis. Et hic sensus complectendus est ad literam: quoniam huiusmodi mutatio sermonis de tertia in secundam personam non est insolita in sacris libris, & quadrat contextui vt dicatur ad faciendum quidem vobis Elohim magnitudinem, terræ autem tuæ horribilia: qualia facta sunt tempore Iosue à facie populi Israel redempti ex Aegypto & ex gentibus Hamalech & Emoræis & reliquis trans flumen, & diis eorum tam Aegyptiorum quàm aliorum. *Firma- sti enim tibi populum tuum Israel in populum sempiternum.* Legendum est. *Et direxisti tibi populum tuum Israel tibi in populum vsque semper.* Sèntentia clara est. *& tu domine Deus factus es eis in Deum.* Legendum est. *& tu Iehouah fuisti eis in Elohim.* hoc est in gubernatorem cultum ab eis.

ET nunc domine Deus. Legendum hac vice est non Adonai Iehouih (vt in aliis locis huius supplicationis) sed. Et nunc Iehouah Elohim verbum quod locutus es super seruum tuum

& super domum eius. Narrauit hæctenus commendando beneficia: incipit modo supplicare inchoas à stabili duratione diuini verbi super ipsum & domum eius vsque semper. *suscita in sempiternum.* Legendum est. *fac firmare vsque semper, & fac secundum quod locutus es.* Rationem faciendi adiungit satis clarum. *Et magnificabitur nomen tuum vsque semper dicendo, dominus Deus exercituum.* Legendum est. *Iehouah exercituum Elohim super Israel.* Magnificationem diuini nominis secutura proponit in perseverantia confitendi quod summus Deus exercituum est Elohim (hoc est gubernator) super Israel. *& domus serui tui David erit stabilita.* Legendum est. *dirigetur coram te.* Ecce vnde perseverabit prædicta confessio: ex hoc videlicet quod domus Davidis dirigetur coram Deo. Et verum dixit: quia vt rei probauit euentus, quotiescunque reges ex domo Davidis directi sunt secundum Deum, magnificatum est diuinum nomen. *Quia tu domine exercituum.* Ratio excusans præsumptionem Davidis ad petendum talia pro domo sua affertur. *Deus Israel.* Hebraice habetur. *Eloha Israelis.* quod sæpe declaratum est. *reuelasti aurem serui tui.* per sermonem Nathan propheta: *dicendo, domum adificabo tibi: ideo inuenit seruum tuum cor suum ad orandum ad te orationem hanc.*

Et nunc domine mi Deus tu es Deus. Legendum est. *tu ipse Elohim.* hoc est tu es ipse qui gubernas & iudicas omnia. *& verba tua erunt vera.* Iuxta Hebræum habetur. *& verba tua erunt veritas.* Supplicatio est. & est sensus & verba tua non sint tanquam verba comminationis & promissionis secundum præsentem dispositionem secundarum causarum, sed sint veritas simpliciter & absolute. *& locutus es ad seruum tuum bonum hoc.* Incipe ergo. Iuxta Hebræum habetur. *Et nunc velis.* est enim secunda persona imperatiui. Ad hoc vt verba simpliciter verificentur, diuina exigitur voluntas. *& benedic domui serui tui vt sit in seculum coram te.* Omne bonum sub benedictione comprehenditur. & petitur relative ad hoc vt domus Davidis sit semper coram Deo: quod est esse semper placitam Deo, quod est niti ad placendum Deo semper. *quia tu Domine mi Deus locutus es hæc.* Superfluit hæc ratio benedicendi redditur diuini sermo ad Nathan. *& benedictione tua benedicetur domus serui tui in seculum.* Efficacia diuinæ benedictionis pro altera ratione benedicendi affertur.

Ratum est autem post hæc. Legendum est. Et fuit post sic. Scito prudens lector quod infinities interpretis loco fuit, ponit factum est: & similiter infinities loco sic, ponit hæc. sed fere semper pertransimus, quia non variatur sententia. Ordo itaque temporis significatur inter reuelationem supplicationemque antedictam & subiuncta prælia. & percussit Dauid Pelisthim & humiliavit eos: tulitq; Dauid frenum tributi. Iuxta Hebræum habetur. *frenum aquæ ductus de manu Pelisthim*. Et sermone metaphoricò significatur principatus. quæ admodum enim is cuius est frenare aquæ ductum, disponit de aqua (tollendo vel communicando eam) ita princeps disponit de bono subditorum. Principatum itaque quem multo tempore obtinuerant Pelisthini super Israel, abstulit Dauid.

Et percussit Moab, & mensus est eos funiculo coæ quando eos terra. Lóge plus depressit Moabitas q̄ Pelisthinos. nã Pelisthinos humiliavit: Moabitas autem sic prostravit vt æquauerit eos terra. & forte ad literam diruit arces eorum vsque ad solum. *mensus est autem duos funiculos, vnum ad occidendũ & vniũ ad viuificandum*. Iuxta Hebræum habetur. & mensus est duos funiculos, ad moriendum & plenitudinem funiculi ad viuificandũ. Et potest dupliciter hæc litera legi. vel intelligẽdo duos funiculos ad moriendum & tertiuũ ad viuificandum: vel faciendo pũctum post funiculos. ita vt duo tantum significantur funiculi, appositue explicati, alter ad moriendum, alter cũ plenitudine ad viuificandum. Et hic sensus quadrat magis mansuetudini Dauidis: præsertim quod nulla in sacra scriptura feribitur causa belli huius contra Moabitas, nisi cõmunis Moabitis & multis aliis nationibus, in Psal. 83. dicendo Moab & Hagarreni &c. Ad instar itaque metientis agros funiculis, describitur tam cædes quàm clemẽtia Dauidis in Moabitas: ad insinuandum quod nõ promiscue ferio furore occidi fecerit multos, sed cum mensura, proculdubio iustitiæ. Scribitur autem hoc ad exẽplum aliorũ principum: vt discat metiri funiculo iustitiæ cladẽ. Maiorque clemẽtia significatur dicẽdo, & plenitudinem funiculi ad viuificandũ: vt funiculus mortis insinuetur mactus, funiculus vero vitæ insinuetur plenus. propensiores enim debent esse principes ad vitam hostium quàm ad mortem eorum. *factusque est Moab Dauid seruius sub tributo.*

tributo. Iuxta Hebræum habetur. & fuit Moab Dauidi in seruos portatores muneris. Hoc est in seruos tributarios.

Et percussit Dauid Hadarhexer filium Rechob regem Chobæ, quando profectus est vt dominaretur super flumen Euphratem. Iuxta Hebræum habetur. in profectioe sua ad faciendum restituere terminum suum in flumine Perath. hoc est Euphratis. Tãquam occupata ab aliis regio vsque ad Euphratem restituenta Israeli narratur, eo quod erat Israelis à Deo ei data: vt Moses scripserat. Dauidis siquidem tempore executioni mada data est diuina largitio. Significanter autem apponitur tempus profectiois ad dominandum vsque ad Euphratem: quia in hoc capitulo summantur diuersa bella, quorũ ordo postea explicabitur in sequentibus capitulis. hoc enim bellum fuit post illatam legatis Dauidis à rege Hammonitarum iniuriã: vt clare inferius narratur. Cepitq; Dauid ex eis mille & septingentos equites, & viginti millia virorum peditum: & subruauit Dauid omnem curram, & dereliquit ex eis centum currus. Et venit Syria Damasci ad auxiliandum Hadarhexer regi Chobæ: & percussit Dauid de Syria viginti duo millia virorum. Et posuit Dauid presidium in Syria Damasci. Quauis Hebraice scribatur. *presides in Aram Dammesc*. sententia tamẽ recte reddita est: quoniam non solæ personæ præfectorum, sed cum multitudine militum ad seruandum Damascum sub dominio Dauidis positæ sunt. Et fuit Aram Dauidi in seruos portatores muneris: seruauitq; dominus Dauidem in omni loco ad quem profectus est. Et tulit Dauid arma aurea & torques aureos. Iuxta Hebræum habetur. *scuta aurea quæ habebant serui Hadarhexer*. nec alia aurea memorantur. & detulit ea in Ierusalaim. Et de Betach & de Berothai ciuitatibus Hadarhexer, tulit rex Dauid res multas valde. De quo fecit Salomon omnia vasa area in templo & mare ancum & columnas & altare. Superfluit hæc vltima particula sedecim dictionum.

Audiuit autẽ Thohi rex Chamath, quod percussit Dauid totum robur Hadarhexer. Misitq; Thohi Iorã filiu suũ ad regem Dauid vt salutaret eũ congratulans. Iuxta Hebræum habetur. *ad petẽdum sibi pacem*. Sententia clara est. & ad benedicendũ ei eo quod pugnasset contra Hadarhexer & percussisset eum, quia vir belli Thohi fuit Hadarhexer: & in manu eius erant vasa argentea & vasa aurea & vasa area. Etiam ea sanctificauit rex Dauid domino. hoc est dicauit ad cultum Dei in templo ædificando per filium.

cum argento & auro quae sanctificauerat de vniuersis gentibus quas subegerat. De Syria & de Moab & de filijs Hāmō & de Pelethim & de Hamalec: & de manubijs. Legendum est. & de praeda Hadarhezer filii Rechob regis Zobae. sic enim habetur hebraice.

Fecitque quoque Dauid sibi nomen cum reuerteretur à cedēdo Syriam in valle salis: decē & octo millia. Superfluit dictio sibi. Triumphale signum significatur constructum à Dauide propter quod punitus fuit rebellione Idumæ: vt. 3. reg. xi. insinuat. & in Gebelem ad vigintitria millia. Nō habetur hæc clausula in hebræo: sed narrata percussione decem & octo millium Syrorum in valle salis statim subiungitur. Et posuit in Edom praesides, in tota Edom posuit praesides, & fuit tota Edom serui Dauidi. Et sic adimpleta est propheta reuelata Rebecæ gen. 25. & maior seruiet minori. & seruauit dominus Dauidem in omni loco ad quem profectus est.

Regnavitque Dauid super totum Israel: & Dauid faciebat iudicium & iustitiam toti populo suo. Confueuerat tunc reges per seipfos audire causas. Ioab autem filius Zeruia erat super exercitum: & Iehosaphat filius Achilud erat à commentariis. Iuxta hebræum habetur, facies recordari. Nec est perspicuum an officium huius esset scribere annales historias summarie (vt intellexit interpres dicendo erat à commentariis) an officium eius erat reuocare ad memoriā regis expediendas causas. Et Zadoc filius Achitub & Achimelech filius Ebe' iathar sacerdotes: & Seru'ia scriba. Qui vocatur cancellarius significatur. Et Benaiahu filius Ieho'iadah super Cheretheos & Pelethæos. Iuxta hebræum habetur. & Cherethi & Pelethi. Et ab excisione ac iudicio vocabula hæc deducuntur. integrabāt enim hi custodiam regiā: eorūque officium erat exequi iudicia regis & excidere cum opus erat: erant enim viri robusti valdeque fideles Dauidi. Et propter eorum eminentiam non dicitur quod Benaias fuerit super eos cum tamen esset caput eorum: sed dicitur Benaias & Cherethi & Pelethi vt tanquam socii supputentur. filii autem Dauid sacerdotes erāt. Sacerdos nō est hic nomen ordinis, sed dignitatis. erant enim filii Dauidis primi vt paralipomenon explicat: & ideo quo ad dignitatem sacerdotes (qui alis præferebantur) dicuntur.

CAP. IX.

ET dixit Dauid: an est adhuc qui remanserit domui Saulis & faciā cum eo misericordiam. Legendum est. gratiam propter Iehonathan?

Iehonathan? Memor fœderis inter se & Ionatham inquit an remanserit aliquis. Erat autem domui Saul seruus nomine Ziba & vocauerunt eum ad Dauid: dixitque rex ad eum nonne tu es Ziba? & dixit sum seruus tuus. Et dixit rex num remansit adhuc aliquis Domui Saul & faciam cum eo misericordiam Dei? Legēdum est. gratiam Elohimi? Propter iusurandum interpositum in fœdere appellauit gratiam Elohimi. dixitque Ziba ad regem, adhuc est filius Iehonathan debilis. Legēdum est. claudus pedibus. vt etiam superius dictum est. Dixitque ei rex vbi est? & dixit Ziba ad regem, ecce est in domo Machir filii Hammiel in Lodebar.

Misitque rex Dauid: & tulit eum de domo Machir filii Hammiel de Lodebar. Et venit Mephiboseth filius Iehonathan filii Saul ad Dauid & corruit super faciem suam & adorauit eum: dixitque Dauid Mephiboseth, & dixit ecce seruus tuus. Dixitque ei Dauid ne timeas. vocari à me tanquā inimicus punien dus. quia faciendo faciam tecum misericordiam propter Iehonathan patrem tuū. Sapissime vtiur interpres misericordia pro gratia. & reddere faciam tibi omnem agrum Saul patris tui: & tu comedes panem super mensam meam semper. Et adorauit eum & dixit: quid est seruus tuus quod respexisti super canem mortuum qui est sicut ego?

Vocauitque rex Zibam puerum Saul & dixit ad eum: omne quod fuit Sauli & vniuersam domum eius. Legendum est. & vniuersam domum eius dedi filio domini tui. datiu enim casus est tam Saul quam vniuersa eius domus. Et est sensus quod omnes facultates Saulis & filiorum eius dedi Mephiboseth. Coles igitur ei terram tu & filii tui & serui tui, & afferes & erit filio Domini tui panis & comedet ipse, scilicet filius Mephiboseth. is enim alendus erat ex prouentibus agrorum: nam de Mephiboseth subiungitur quod ipse vesceretur de mensa regis. Mephiboseth autē filius domini tui comedet semper panem super mensam meam: & Ziba erant quindē filii & viginti serui. Dixitque Ziba ad regē iuxta omnia quae præcepit dominus meus rex seruo suo, sic facies seruus tuus: & Mephiboseth comedet super mensam meam quasi vnus de filiis regis. Attende prudens lector quod sub intelligit regē repetisse hæc verba. ita quod dicente Siba faciet seruus tuus sicut iussisti, repetiit rex & Mephiboseth comedet super mensam meam tanquam filius regis: hoc est habebit portionē ex mensa mea quemadmodum habent filii regis. Et in hoc Dauid optime seruauit fœdus quod fecerat cum Ionatha assumendo filium Ionathæ proprii filijs.

Habebatque